

Irena Jaros
Uniwersytet Łódzki

Głos w dyskusji nt. miejsca słowotwórstwa w systemie języka na podstawie faktów gwarowych

Miejsce słowotwórstwa w systemie języka od dawna jest przedmiotem dyskusji wśród teoretyków języka. Problem z określeniem statusu derywacji wynika nie tylko z faktu, że jako jeden ze sposobów wzbogacania słownictwa sytuuje się je na pograniczu gramatyki i leksyki, o czym świadczy chociażby sąd Romana Laskowskiego wyrażony w „Encyklopedii języka polskiego” (EJP, s.v. *leksykologia*), że „słowotwórstwo można uznać za dział językoznawstwa stanowiący strefę pograniczną między leksykologią i morfologią”, ale przede wszystkim z niejednorodnej natury zjawisk słowotwórczych.

Dotychczasowe rozważania teoretyczne i praktyczne poświęcone temu zagadnieniu opierały się na różnych założeniach. Podejście strukturalne, uwzględniające pogląd o autonomii języka i rozdziale gramatyki od leksyki, zbliżały słowotwórstwo do poziomu morfologicznego - fleksyjnego (zob. Heinz 1961; 1967) lub wiązały je ściślej z poziomem syntaktycznym (zob. Doroszewski 1946, 1963; Pomianowska 1963; Bąk 1968; Chludzińska-Świątecka 1972). Dalsza ewolucja poglądów na temat statusu słowotwórstwa, zyskującego podbudowę w postaci onomazjologicznej koncepcji Miloša Dokulila (1979), została skierowana ku pojęciom składni semantycznej, struktury predykatowo-argumentowej [skrót: SPA] i koncepcji ról argumentów (zob. GWJP). Analiza słowotwórcza oparta na schemacie SPA była początkiem zmian w podejściu do faktów słowotwórczych. Ich interpretacja (a w konsekwencji również kategoryzacja) zbliżyła się do opisu leksykalistycznego, uwzględniającego w dużej mierze treść derywatu, a parafraza - główne narzędzie badawcze w słowotwórstwie - do definicji leksykalnej. Zgodnie z wypracowanymi przez słowotwórstwo synchroniczne narzędziami badawczymi, dla prawidłowego odczytania struktury derywatu i określenia jego funkcji kategoriałnej koniecznym staje się uwzględnienie związku desygnatu z nazwą, a więc wyjście poza sam język w celu rozwiązania jej budowy. Prowadzi to do odrzucenia czysto strukturalnej analizy na rzecz jej związku ze znaczeniem leksykalnym derywatu (Skarżyński 1999: 73). Na ten fakt zwróciła uwagę w II połowie lat siedemdziesiątych XX wieku, w okresie dojrzalego strukturalizmu, m.in. Maria Honowska, która pisała: „Postawa metodyczna konfrontująca znaczenie słowotwórcze ze słownikiem” sprawia, że „pozajęzykowa realna istota desygnatu staje się miernikiem funkcji derywatu” (1979: 41). Dzięki temu wiele kłopotliwych w interpretacji formacji, wykraczających w swej strukturze semantycznej poza abstrakcyjne parafrazy strukturalne¹, mogło stać się przedmiotem analizy słowotwórczej.

---

¹ Np. derywaty odrzeczownikowe przy niewyraźnym predykanie lub tzw. derywaty onomazjologiczne.

Od kilkudziesięciu lat obserwuje się dążenie do objęcia interpretacją słowotwórczą nie tylko tych derywatów, które są regularne pod względem formalnym i semantycznym, ale również takich, które są osobliwe, trudne do sparafrazowania. W rozważaniach na temat miejsca słowotwórstwa w systemie języka zwraca się coraz większą uwagę na jego związek z leksyką (zob. Nagórko 1997, Kleszczowa 2000, 2005, Honowska 2001, Kurdyła 2003, Pastuchowa 2007), a nawet formuluje się sądy o jego inkluzywnym charakterze wobec poziomu leksykalnego (Kleszczowa 2000: 116). W związku z pojawieniem się kognitywnego paradygmatu języka i językoznawstwa, zaczęto preferować całościowy ogląd faktów językowych (zob. Kalisz 1993), w tym również słowotwórczych wraz z ich uwikłaniami pozajęzykowymi. Zarówno powstanie derywatu, jak i jego rozumienie, w dużej mierze wiążą się z wiedzą człowieka o otaczającym go świecie. Derywaty są bowiem odbiciem jego procesów poznawczych, co zauważył już na początku XX wieku J. Rozwadowski (1904, 1921) i co znalazło pełne rozwinięcie w kognitywnej teorii języka, która przy analizie faktów językowych eksponuje ściśle związki języka z kulturą (zob. Waszakowa 1996, 2004a, 2004b).

Nowych argumentów do dyskusji na temat związków słowotwórstwa z poziomem leksykalnym mogą dostarczyć badania oparte na materiale, pochodzącym z ludowych odmian polszczyzny. W artykule ograniczę się do przedstawienia kilku zjawisk występujących w gwarach, sytuujących się na pograniczu dwu poziomów języka – słowotwórstwa i leksyki.

We współczesnych gwarach występuje słownictwo o różnej proveniencji (gwarowe i ogólnopolskie), w dużej mierze powstałe w przeszłości. Nadrzednym celem badań słowotwórstwa w gwarach jest przede wszystkim odtworzenie procesu nazwotwórczego, stąd analizie słowotwórczej poddaje się nie tylko derywaty o uświadamianych przez użytkowników gwary relacjach z wyrazami motywującymi, ale także wyrazy podzielne słowotwórczo, nie posiadające aktualnie czytelnej struktury, dla których podstawy można wskazać w oparciu o zbiory leksykograficzne. Tak określone cele badań słowotwórstwa w gwarach implikują przekroczenie granicy dzielącej synchroniczny i diachroniczny sposób analizy faktów językowych². Przyjęcie jako uzupełniających się, a nie przeciwstawiających się sobie metod analizy faktów słowotwórczych – opisowej i ewolucyjnej, pozwala na dotarcie do podstaw motywacji znaczenia wyrazu.

Do zjawisk, które tradycyjnie są opisywane na gruncie leksykologii i słowotwórstwa, należy zaliczyć formacje homonimiczne występujące w gwarach, czyli wyrazy o tym samym kształcie morfologicznym, ale różnym znaczeniu, np. *kośnik*³ ‘człowiek, który kosi zboże’ (Marciniak-Firadza 2013) oraz ‘ten, który ma kose oczy’ (Szczepankowska 1998), *buczek* ‘to, co buczy’ (Jaros 2009) oraz ‘mały buk’ (Dor), *graczka* ‘przyrząd do grania’ (Jaros 2009) i ‘forma żeńska od: gracz’ (Dor), *bocianica* ‘samica bociana’ (Gala-Milczarek 2009) i ‘miejsce na gniazdo

² O przekraczaniu granicy między synchronią a diachronią w analizie formacji słowotwórczych, występujących w gwarach, wypowiedział się m.in. J. Reichan (1996: 194), S. Gala (2006) oraz I. Jaros (2014)..

³ Pochodzenie cytowanych przykładów i ich znaczeń, kontekstów parafrastycznych oraz znaczeń podstaw słowotwórczych zaznacza się za pomocą odsyłaczy lub skrótów bibliograficznych.

bocianie' (Gala Milczarek 2009, Kowalska 2011), *glinianka* 'naczynie glinianie' (Gala-Milczarek 2009) i 'miejsce po wykopanej glinie' (Gala-Milczarek 2009, Kowalska 2011). Powstały one w wyniku niezależnej derywacji od różnych podstaw, ale ich prawidłowa interpretacja słowotwórczo-kategorialna nie jest możliwa bez znajomości znaczenia leksykalnego.

Podobnie dzieje się w przypadku równobrzmiących derywatów utworzonych od tych samych wyrazów podstawowych, których analiza musi uwzględniać ich realne znaczenie, co wskazuje na bliskość poziomu słowotwórczego języka i leksyki. Szczególnie silnie widać to w przypadku nazw środków czynności - kategorii słowotwórczej, której wyodrębnienie oparto m.in. na przesłankach semantycznych. Ich interpretacja musi uwzględniać znaczenie leksykalne nazywanego desygnatu, bowiem np. *bełtak* 'to drążek do mącenia wody podczas łowienia sakiem' (DejS) i 'dół z mętną wodą' (Kowalska 2011); *bełtać* 'mieszać'; *bielidło* 'to co służy do bielienia, proszek do prania' (Jaros 2009) i 'miejsce na łące, gdzie się bieli płótno' (Kowalska 2011): *bielić*; *bijak* 'to część cepów, którą uderza się młócone zboże' (Jaros 2009) i 'człowiek lubiący się bić' (Szym): *bić* // *bijać* SW; *dojarka* 'to urządzenie, służące do dojenia krów' (Jaros 2009) i 'kobieta, która doiła krowy we dworze' (Marciniak Firadza 2013): *doić*; *kierownik* 'to przyrząd do prowadzenia siewnika' lub 'ruchoma, obracająca się belka z kłonicami w przedniej części wozu, pozwalająca na skręcanie pojazdu' (Jaros 2009) i 'osoba kierująca zakładem pracy, np. szkołą' (Dor): *kierować*; *kopaczka* 'to maszyna lub ręczne narzędzie do kopania ziemniaków' (Jaros 2009) i 'kobieta, która dawniej najmowała się do kopania ziemniaków' (Marciniak Firadza 2013): *kopać*; *podrywacz* 'to, czym się podrywa 'podnosi" rybę; rodzaj sieci do łowienia ryb' (Jaros 2009) i 'mężczyzna, który podrywa kobiety' (Marciniak Firadza 2013) : *podrywać*; *wieszadło* 'to, co służy do wieszania czegoś; pętka przy ubraniu służąca do wieszania go na haku lub gwoździu' (Jaros 2009) i 'miejsce do wieszania ubrań' (Kowalska 2011): *wieszać*. Jak pokazują przedstawione przykłady, dla wielu derywatów, nie tylko funkcjonujących w gwarach w znaczeniu narzędzia, ich leksykalne, realne znaczenie implikuje wartość kategorialną. W odniesieniu do niektórych formacji, zwłaszcza łączących znaczenie nazwy środka czynności z nazwą wykonawcy czynności lub miejsca, tylko znajomość znaczenia realnego pozwala na wykrycie ich funkcji instrumentalnej.

Bez kontekstu leksykalnego niemożliwa wydaje się również interpretacja funkcjonujących w gwarach prymarnie transpozycyjnych derywatów odczasownikowych z formantami *-enie, -nie, -cie*. We współczesnym języku polskim są to głównie formacje o funkcji czynnościowej (Grzegorzczkova, Puzynina, GWJP), a regularność ich tworzenia wpisuje je w paradygmat bliski gramatyce. W gwarach występują one również w funkcji nazw środków czynności, co częściowo stanowi kontynuację stanu historycznego (zob. Kleszczowa 1998), np. *okraszenie* 'tłuszcz służący do zaprawiania potraw': *kartofle tylko z okrašenim jem* (Jaros 2009): *okrasić*; *palenie* 'to, co służy do palenia; przybory do palenia papierosów-zapałki, cygarniczka': *poleż no po pol'ine, jez na uokne f kučni* (Szym): *palić*; *szlufowanie* 'to, czym się szlufuje; rzemień do szlufowania kleszczyn u chomąta': *šlufovañe še zakuado f pore razy ñe f pojedynke* (Szym): *szlufować* 'związywać kleszczyny chomąta rzemieniem', (Szym s.v. *šlufovać*); *zamykanie* 'duży zamek w drzwiach domu, garażu': *zamykañe dobre mamy to še ñik ñe vuame*: *zamykać* (Jaros 2009); *zapinanie* 'to, czym się coś

zapina; połączenie dwu bron': *zapinañe*: zapinać (Jaros 2009); *nakrycie* 'materiał, służący do nakrycia łóżka, kanapy lub fotela': *nakryćem se pšykryva na žiñ*, *žeby se ñe pobružiuo* (Jaros 2009): nakryć; *spięcie* 'przedmiot służący do spinania': *do bron uoñčena to byuo take spēñce* (Jaros 2009): spiąć.

Możliwość konkretyzacji znaczenia transpozycyjnych derywatów czasownikowych została poświadczona w staropolszczyźnie, gdzie oprócz funkcji nazw środka czynności mogły pełnić również inne funkcje, np. nazw lokatywnych, rezultatów i subiektów czynności (zob. Kleszczowa 1996). Ten fakt potwierdza istniejący od dawna ścisły związek między słowotwórstwem a leksyką.

Zabiegi słowotwórcze prowadzące do powstawania nowych wyrazów miały i mają nie tylko wymiar morfologiczny, gramatyczny, ale również leksykalny. Jak twierdzi K. Kleszczowa „to nie formant wnosi nowe znaczenie. Znaczenie powstaje, lepiej – jest przydawane nowej strukturze morfemowej. Dobór formantu wydaje się sprawą drugorzędną” (2002: 12). W przypadku tego typu formacji, powstałych w wyniku derywacji semantycznej, dochodzi do przesunięć kategoryalnych na poziomie słowotwórstwa (zob. Jaros 2005).

Zastosowanie perspektywy leksykalnej staje się także niezbędne przy próbie interpretacji derywatów asocjacyjnych, które we wczesnych pracach z zakresu słowotwórstwa były pomijane. Ich cechą charakterystyczną jest brak zgodności między znaczeniem podstawy a znaczeniem leksykalnym, należą więc do tego typu derywatów, które cechuje w tym zakresie brak regularności semantycznej. Należy zauważyć, że ten typ derywacji najlepiej oddaje możliwości nazwotwórcze człowieka, wskazując na pozajęzykowe uwarunkowania powstawania wyrazu, cechę lub cechy kojarzone z jego znaczeniem. Pokazuje to analiza takich derywatów jak: *targacz* 'urządzenie w kosiarce lub żniwiarce poruszające kosę': *kose to poruša targač* (Jaros 2009): targać 'poruszać szarpiąc, wprawiać w ruch'; *zdychać* 'kawałek ostro zakończonego żelaza, osadzony na drewnianym trzonku, służący do niszczenia ostu rosnącego w zbożu': *ždyħoc* (Szym): zdychać 'umierać, padać'; *muščka* 'drewniana oselka, obłana cementem, służąca do ostrzenia kosy': *roz na žiñ še poklepe, a za každy razym f kuñcu se muščkom pouoštšy, to sece įag ñe vim co* [kosa] (Szym): muskać, muszczeć 'gładzić, głąskać' (Szym s.v. *muskać*, SW; 'powlekać, smarować', Bor); *fikaczka, świstaczka* 'dawna sieczkarnia na jedną kosę': *byuy take f'ikački, įednom reŋkom se čšymauo a drugom z gury se čeuo, takim čymś įak kosa še udežauo; šf'istačka taka byua, čšeba byuo še namaħać, žeby šečki užnoñć* (Jaros 2009) : fikać, świstać 'wywijać'; *misiorek* 'mały składany nożyk': *taki mauy įi tempy, že tylko ñim myšy možna mišić* (Jaros 2009): misić 'kastrować'; *punktak* 'gruby gwóźdź stalowy do przebijania dziur w metalu': *možna tym punktakem vyb'įž žjure v blaše* (Jaros 2009): punkt; *kraczk*a 'przyrząd mierniczy, służący do mierzenia obszaru ziemi': *bo to še tak obracauo įi rob'įuo krok* (Jaros 2009): krok; *karpiówka* 'rodzaj dachówki do pokrywania dachu': *karpiufka įez lepšo, bo šnik tag ñe podvivo* (Szym); *vyglondo na daħu įak uuska u ryby* (Jaros 2009): karp; *kulawka* 'maszyna widłowa do przetrząsania pokosów trawy': *kulafka, bo tak ħoži įak kulavy čuovek* (Jaros 2009): kulawy.

Materiał gwarowy dostarcza również innych argumentów wspierających tezę o leksykalistycznym charakterze słowotwórstwa, np. w postaci funkcjonujących

w gwarach derywatów synonimicznych wobec podstaw. Niektóre z nich to dawne deminutywa, które straciły swój ekspresywny charakter. Przy ich interpretacji konieczne jest odwołanie się do znaczeń wyrazów podstawowych, niekiedy należących do warstwy słownictwa przestarzałego lub odtworzenie procesów asocjacyjnych, np. *cepak* 'narzędzie do klepania lnu': *cepok'em se klepaŭo len* (Jaros 2009): *cep*; *kijak* 'drut lub kij służący do trzymania szpulki przy motaniu nici': *tu na kijoku se tšymaŭo špulke, a tu se motaŭo* (Jaros 2009): *kij*; *kluczka* 'drewniany lub metalowy pręt z zaczepem służący do wyciągania wiadra wody ze studni, zwisająca część żurawia lub zakrzywiony patyk, przy pomocy którego kręci się powrozy': *klucka* (DejS): *kluka*; *kopystka* 'łopatka drewniana do mieszania potraw albo obroku': *takom kopystkom se mešaŭo* (Jaros 2009): *kopyść*; *lampka* 'przyrząd do oświetlania izby na naftę lub latarka': *po domaχ to lampkami se šf'iciŭo, v nocy do obory ĩak se ĩiže to se šf'ici lampkom* (Jaros 2009): *lampa*; *osełka* 'kamień do ostrzenia kosy': *oseŭka tako byŭa, taĳi kamyk ostrzy do osčšeŭo* (Jaros 2009): *osła* (BSł, Bor); *osetka* 'nóż na długim kiju, którym się wycina oset w zbożu': *na to to muvil'i osetka, kuŭo se tak χfasty* (Jaros 2009): *ość* 'rzecz spiczasta, koląca' SW; *wędka* 'przyrząd do łowienia ryb w rzece lub stawie': *na vyntke to ĳeraz zuapaŭem ryŭke* (Jaros 2009): *węda* (BSł, Bor); *szydelko* 'narzędzie do robienia dzianiny, drewniany lub metalowy pręt zakończony haczykiem': *ĳi na drutaχ ĳi na šydeŭku ũme rob'ic* (Jaros 2009): *szydło*; *pociasek* 'narzędzie do wygarniania węgla z pieca chlebowego': *ĳak pēz ĳe cervuny, to počoskim vygorŭo se vyŭgle* (Szym): *pociach* (DejS).

Na pograniczu zagadnień słowotwórczych i leksykalnych sytuuje się także dość powszechne w gwarach zjawisko występowania derywatów charakteryzujących się obocznością podstaw słowotwórczych. Można je zauważyć przy uwzględnieniu geograficznej repartycji nazw słowotwórczo podzielnych. Niektóre formacje o wspólnym znaczeniu realnym były utworzone według tego samego modelu derywacyjnego, za pomocą określonego formantu, ale od różnych podstaw słowotwórczych, czyli wyrazów, od których się wywodzą, połączonych z nimi relacjami formalno-semantycznymi (GWJP: 361, 363). Tak pojmowana oboczność podstaw słowotwórczych (zob. Sierociuk 1990) jest uwarunkowana różnymi czynnikami m.in. ich zróżnicowaniem etymologicznym. W gwarach Polski centralnej zanotowano dublety: np. wśród nazw osobowych wykonawców czynności – *babrała*, *grzebała* i *guzdrała* 'mężczyzna pracujący wolno, źle, niedbale', *barwiarz*, *farbiarz* i *krasiarz* 'rzemieślnik trudniący się farbowaniem np. wełny', *obieraczka*, *skrobaczka* i *strugaczka* 'kobieta, która obiera ziemniaki' (Marciniak Firadza 2013); wśród nazw środków czynności – *supłacz* i *wiązacz* 'przyrząd w snopowiązałce, służący do wiązania snopków'; *klepacz* i *trzepacz* 'narzędzie, służące do klepania / trzepania lnu'; *trzepaczka* i *ubijaczka* 'narzędzie druciane, służące do trzepania / ubijania białek jaj', *magłownica* i *wałkownica* 'ręczny przyrząd do maglowania / wałkowania, składający się z karbowanej deski i wałka', *korowaczka* i *skórowaczka* 'ręczne narzędzie do zdzierania kory / skóry z drzewa' (Jaros 2009). Za oboczne należy również uznać podstawy słowotwórcze, które charakteryzują się wspólnym leksykalnym morfem rdzennym. Podstawy takich derywatów, jak: *grabiarka* - *podgrabiarka* - *zagrabiarka* - *zgrabiarka* 'maszyna do grabienia resztek zboża z pola'; *roztrząsacz* - *przetrząsacz* - *potrząsacz* 'maszyna do przetrząsania pokosów trawy'; *wybijak* - *przebijak* 'gruby

gwóźdź stalowy do przebijania otworów w metalu' *drapek - odrapek - podrapek - wydrapek* 'stara, zdarta miotła do zamiatania podwórza' (Jaros 2009), *oskarżyciel-zaskarżyciel* 'mężczyzna, który oskarża/zaskarża kogoś'; *naśmiewca - prześmiewca* 'mężczyzna szydzący, kpiący z kogoś lub czegoś'; *odbieraczka - pobieraczka - ubieraczka - zbieraczka* 'kobieta, która zbiera zboże za kosiarzem' (Marciniak Firadza 2013) różnią się prefiksami.

Rozstrzygnięcie problemu, czy oboczność podstaw derywacyjnych powinna być przedmiotem słowotwórstwa, czy leksykologii, nie jest proste. Znaczenie leksykalne derywatu, związane jest ze znaczeniem wyrażonym przez część formalną podstawy słowotwórczej, która do niego wchodzi, czyli przez temat słowotwórczy (zob. Grzegorzczkowska, Puzyńska 1979: 10). Wskazanie podstawy słowotwórczej danego derywatu następuje w oparciu o jego strukturę, jest więc ona wtórna wobec funkcjonującego w gwarach leksemu, którego występowanie może być spowodowane różnymi czynnikami, np. wpływem sąsiadujących dialektów lub języka ogólnopolskiego. Tym samym prezentowane przykłady nazw, które powstały od różnych wyrazów podstawowych, nawet tych o wspólnym rdzeniu słowotwórczym, należy uznać za synonimy leksykalne zróżnicowane terytorialnie. Jednocześnie typ derywacji i powtarzalność formantu, wskazujące na modelowość tworzenia derywatów połączonych wspólnym znaczeniem realnym w gwarach, nie pozwala na pomijanie tego zagadnienia w dociekaniach słowotwórczych.

Badania oparte na materiale gwarowym dostarczają więc kolejnych argumentów na poparcie tezy o ścisłych związkach słowotwórstwa z leksyką, o takim podejściu do analizy konstrukcji słowotwórczych (zob. Kleszczowa 2005, Pastuchowa 2007), która zbliża derywację do opisu leksykalnego. Próba odkrycia procesów derywacyjnych, źródeł motywacji nazw funkcjonujących w gwarach udowodniła, że współcześnie nie można ograniczać się tylko do analizy czysto formalnej. Należy łączyć ją z analizą semantyczno-leksykalną, uwzględniać czynniki o proveniencji pozajęzykowej, które wpłynęły w znaczący sposób na kreację nowego wyrazu lub spowodowały zmianę pojmowania jego struktury. Aktualnie trudno mówić o słowotwórstwie jako systemie w ścisłe strukturalnym znaczeniu. Traci ono swoją autonomię na rzecz bliskich związków z leksyką, gdzie dzięki posiadanym środkom słowotwórczym, służy do tworzenia nowych jednostek nominacyjnych.

Bibliografia

- Bąk P., 1968, *Gwara okolic Kramska w powiecie konińskim. Zarys fonetyki i słowotwórstwa*, Wrocław: Ossolineum.
- Bor – Boryś W., 2006, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- BSI – Brückner A., 1970, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Chłudzińska-Świątecka J., 1972, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur*, "Prace Filologiczne", XXII, 159-289.
- EJP – Urbańczyk S. (red.), 1994, *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław-Warszawa-Kraków: Ossolineum.
- DejS – Dejna K., 1974-1985, *Słownictwo ludowe z terenu województw kieleckiego i łódzkiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, (A-B) 1974, 20, s. 189-277; (C-D), 1975, 21, s. 135-290; tegoż: *Słownictwo ludowe z terenu byłych*

- województw kieleckiego i łódzkiego, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” (E-J) 1976, 22, s. 135-268; (K), 1977, 23, s. 147-290; (L-M) 1978, 24, s. 149-274; (N-Ó), 1979, 25, s. 123-276; (Pa-Por) 1980, 26, s. 117-257; (Pos-R), 1981, 27, s. 129-281; (Sa-Sy) 1982, 28, s. 119-261; (Sz-U) 1983, 29, s. 83-233; (W), 1984, 30, s. 91-213; (Z-Ż), 1985, 31, s. 143-265.
- Dokulil M., 1979, *Teoria derywacji*, Wrocław: Ossolineum.
- Dor - Doroszewski W. (red.), 1957-1969, *Słownik języka polskiego*, t. 1-10, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Doroszewski W., 1946, *Kategorie słowotwórcze*, „Sprawozdania TNW”, Wydział I, 39, z. 1-2, s. 20-42.
- Doroszewski W., 1963, *Podstawy gramatyki polskiej*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Gala S., 2006, *Diachronia czy synchronia w badaniach słowotwórstwa gwarowego?*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 51, s. 79-84.
- Gala-Milczarek B., 2009, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach piotrkowskich*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- GWJP - Grzegorzczkowska R., Laskowski R., Wróbel H. (red.), 1998, *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN Heinz, 1961, *Fleksja a derywacja*, „Język Polski”, XLI, z. 5, s. 343-354.
- Heinz A., 1967, *Kategorie przejściowe (pośrednie) w języku*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, XXV, s. 45-61.
- Brodowska-Honowska M., 1979, *Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego (w dziesięcioleciu 1967-1977)*, Wrocław: Ossolineum, Wydawnictwo PAN.
- Brodowska-Honowska M., 2001, *Losy polskiego słowotwórstwa w drugim 50-leciu XX wieku*, [w:] Z. Cygal-Krupa (red.), *Studia językoznawcze. Dar przyjaciół i uczniów dla Zofii Kurzowej*, s. 103-110, Kraków: Universitas.
- Grzegorzczkowska R., Puzynina J., 1979: *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Jaros I., 2005, *Mechanizmy przesunięć semantycznych w odniesieniu do kategorii nazw środków czynności*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, LIX, 160-172.
- Jaros I., 2009, *Nazwy środków czynności w gwarach łączysko-sieradzkich. Studium słowotwórczo-leksykalne*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Jaros I., 2014, *Między synchronią a diachronią, czyli o metodologii badań słowotwórstwa w gwarach*, referat wygłoszony podczas seminarium naukowego, „Metodologie językoznawstwa 6”, 15 maja 2014 w Łodzi (w druku).
- Kalisz R., 1993, *Fakt językowy w świetle językoznawstwa kognitywnego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, XLIX, s. 25-33.
- Kleszczowa K. (red.), 1996, *Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kleszczowa K., 1998, *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kleszczowa K., 2000, *Trwałość i zmienność w systemie słowotwórczym*, [w:] Rymut K., Rzepka W. R. (red.), „Studia historycznojęzykowe” III, s. 115-122.
- Kleszczowa K., 2002, *Słowotwórstwo w świetle historii*, „Postscriptum”, Katowice, s. 8-14.
- Kleszczowa K., 2005, *Przemiany systemu słowotwórczego*, [w:] Borawski S. (red.), *Rozprawy o historii języka polskiego*, Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 253-290.
- Kowalska A., 2011, *Apelatywne nazwy miejsc w dialektach polskich. Derywacja sufiksalna*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.
- Kurdyla T., 2003, *Pogranicza słowotwórstwa i leksykologii. Problemy interpretacyjne*, „Język Polski”, LXXX, z. 3, s. 187-193.

- Marciniak-Firadza R., 2013, *Nazwy osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego*, cz. 1. *Studium słowotwórczo-leksykalne*, cz. 2. *Słownik*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Nagórko A., 1997, *Miejsce słowotwórstwa w teorii języka*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, LIII, s. 49-61.
- Pastuchowa M., 2007, *Dlaczego słowotwórstwo leksykalistyczne? Ogląd faktów diachronicznych*, „LingVaria”, nr 2, s. 121-129.
- Pomianowska J., 1963, *Klasyfikacja rzeczowników odrzeczownikowych. Studium ze słowotwórstwa i geografii lingwistycznej*, Wrocław: Ossolineum.
- Reichan J., 1996, *Problem syntetycznego ujęcia polskiego słowotwórstwa gwarowego. Zarys koncepcji*, [w:] Dunaj B., Reichan J. (red.), „Studia Dialektologiczne” 1, s. 191-195.
- Rozwadowski J., 1904 (1960), *Słowotwórstwo i znaczenie wyrazów*, [w:] tegoż: *Wybór pism*, t. 3., 21-95, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Rozwadowski J., 1921, *O dwuczłonowości wyrazów*, „Język Polski”, 6, s. 129-139.
- Sierociuk J., 1990, *Oboczność podstaw słowotwórczych i poświadczenia negatywne w badaniach słowotwórstwa gwarowego*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 36, s. 169-181.
- Skarżyński M., 1999, *Powstanie i rozwój polskiego słowotwórstwa opisowego*, Kraków: Universitas.
- SW – Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., 1900-1927, *Słownik języka polskiego*, t. 1-8, Warszawa.
- Szczepankowska I., 1998, *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej*, Białystok 1998: Trans Humana.
- Szym – Szymczak M., 1962-1973, *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim*, cz. 1-8, Wrocław: Ossolineum, Wydawnictwo PAN.
- Waszakowa K., 1996, *Słowotwórstwo w gramatyce kognitywnej (problem nominalizacji)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, LII, s. 113-127.
- Waszakowa K., 2004a, *Słowotwórstwo a niektóre założenia kognitywizmu*, „Poradnik Językowy”, z. 2, s. 67-80.
- Waszakowa K., 2004b, *Punkt widzenia konceptualizatora jako kategoria kognitywnego opisu derywatów słowotwórczych*, [w:] Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., Nycz R. (red.), *Punkt widzenia w języku i w kulturze*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 197-208.

A comment in the discussion on the position taken by word formation in a language system on the basis of dialectal facts

Summary

In comparison with a long-standing discussion on morphological and lexical word formation, the author presents her own remarks on the status of word formation level in the system of a language based on the analysis of dialectal facts. The presented arguments support the thesis on close relations between word formation and lexis. The deliberations are circumstantiated with examples of alternations of root words, tautology of dialectal derivatives and their interpretation which is impossible without references to lexical meaning.